

המטפורה בייצוג של חשיבה מוזיקלית אצל ילדים

א. כץ

בית הספר לחינוך מוזיקלי, מכללת לוינסקי, תל אביב, ישראל

אנו מתארים ומאפיינים מוזיקה באמצעות מטפורות הנגזרות מתחומים מגוונים, שלכאורה אין להם דבר עם צליל: תנועה במרחב (צלילים עולים, צעד, קפיצה), חושים כראייה או מישוש (צליל מבריק, חם) או רגש. מחקרים שהשתמשו בגירויים אודיטוריים פשוטים (לדוגמה, צלילי סינוס בודדים) אכן מדווחים על קשרים תפיסתיים וקוגניטיביים עקיבים בין מאפיינים אודיטוריים כגון עצמה, גובה וטמפו ובין מגוון ממדים לא שמיעתיים: כיוון ומהירות של תנועה במרחב הפיזי, מאפיינים חזותיים כבהירות, גודל, וצורה, כמו גם מאפייני רגש מגוונים.

המחקר בחן כיצד משתנים מוזיקליים – רגיסטר, עצמה וטמפו – משפיעים על המיפוי המטפורי בהקשר מוזיקלי, באמצעות שינוי שיטתי שלהם בקטעי מוזיקה ממשית. בנוסף, השווינו את תגובותיהם של נבדקים מקבוצות גיל שונות ומרמות שונות של הכשרה מוזיקלית, השוואה המאפשרת לבחון את ההיבט ההתפתחותי של מיפויים אלה, ואת ההשפעה של ידע וניסיון מוזיקלי עליהם.

166 נבדקים – 63 גילאי 8-9, 74 גילאי 11-12 (ביניהם 29 בעלי הכשרה מוזיקלית) ו-27 מבוגרים – השתתפו בשני ניסויים, שבהם נבדקו המטפורות שבאמצעותן ביטאו הנבדקים את תגובותיהם לשתי פראזות מתוך *Density 21.5* לחליל סולו של אדגאר וארו. מכל פראזה יצרנו 8 גרסאות, על ידי שינוי סיסטמטי של הרגיסטר, העצמה והטמפו. הנבדקים דירגו 30 מטפורות לפי מידת ההתאמה שלהן לכל פראזה, ובחרו מתוך רשימת המטפורות את שתי המטפורות המתאימות ביותר לתיאור כל אחת מן הגרסאות.

ניתוח הנתונים הראה אפקטים מובהקים ביותר של עצמה, רגיסטר וטמפו על דירוג המטפורות. עצמה חזקה מתקשרת למרירות, לקשיות, לחספוס, לחדות; לכעס, לפחד, לשנאה; להגברה בגודל ומסה ולהגברה בגובה ובמהירות. רגיסטר גבוה מתקשר לבהירות, לקשיות, לחדות, לחספוס; לשמחה, לכעס, לפחד; להגברה בגובה ובמהירות ולהפחתה בגודל ומסה. טמפו מהיר אסוציאטיבי לשמחה, למהירות, לקלילות ולקופצניות תנועתיות. לגיל ולהכשרה מוזיקלית הייתה השפעה מועטה על דירוגי המטפורות. התוצאות מצביעות על כך שלפרמטרים אודיטוריים בסיסיים פרופיליים מטפוריים מובחנים, הנתפסים באופן דומה על ידי מאזינים ללא הבדל גיל, מגדר או רמת הכשרה מוזיקלית.

לממצאי המחקר עשויות להיות השלכות על היבטים מגוונים של מחקר המוזיקה – מאסתטיקה, דרך ניתוח (במיוחד ניתוח מוזיקה הקשורה לטקסט או לנרטיב), ועד למחקר היסטורי ובין-תרבותי של משמעויות והשתמעויות המוזיקה, כמו גם לעשייה פדגוגית בחינוך המוזיקלי.